

LNv-beleid in 2005

De plannen van de minister van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit in kort bestek

LNV-beleid in 2005

De plannen van de minister van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit in kort bestek

Voorwoord

“De staat houdt geen kippen”, heb ik laatst gezegd. Ik had ook kunnen zeggen: “De staat teelt geen suikerbieten” en vult u maar verder in. Wat ik bedoel, is dat veranderingen in de richting van een duurzame landbouw vooral door de agrarische sector zelf tot stand moeten worden gebracht. Dat betekent niet dat de overheid geen rol te spelen heeft, het betekent wel dat die rol niet langer gezocht moet worden in het alleen maar vervaardigen van nóg meer wetten en regels. De complexiteit van de moderne productiewijzen maakt regelgeving al snel ingewikkeld en fraudegevoelig. Regelgeving moet uitvoerbaar én handhaafbaar zijn; ik wil niet toe naar een situatie waarin de ene helft van Nederland de andere helft controleert. Ook is het een gegeven dat we in een internationale markt opereren. Als we in Nederland strenger zijn dan in buitenland, dan verplaatst de productie zich daarheen en wordt er niet werkelijk iets opgelost.

Echte veranderingen komen tot stand door het met alle betrokkenen eens te worden over de richting die het op moet. Daarvoor ben ik onder andere het debat over de intensieve veehouderij gestart, dat het komend jaar wordt vervolgd. De dialoog is niet het einddoel, het gaat er uiteindelijk om dat we gezamenlijk tot concrete en werkbare oplossingen komen. We zijn het er in brede kring over eens dat het anders moet en we moeten met elkaar verder spreken over ieders verantwoordelijkheid hierin. Ik denk dan overigens niet alleen aan de sector, maar ook aan consumenten: zij houden met hun koopgedrag een veehouderij in stand die zij wellicht niet wensen.

Op alle beleidsterreinen, van voedselveiligheid tot natuurbeheer, proberen we zoveel mogelijk het creatieve potentieel van alle maatschappelijke actoren te benutten. Maar uiteraard heeft ook de overheid een rol te vervullen. “Van zorgen voor naar zorgen dat” is het adagium: niet dirigerend maar faciliterend en stimulerend. Zo geven we honderden miljoenen uit aan groen onderzoek en onderwijs. We schrappen regels die ontwikkelingen richting duurzaamheid belemmeren. We stimuleren particulieren en agrariërs om aan natuurbeheer te gaan doen. In deze brochure leest u meer over deze en andere activiteiten waar LNV in 2005 aan werkt.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized 'V' followed by a long horizontal stroke that ends in a small upward tick.

dr. C.P. Veerman,
minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	5
Inleiding	7
Groen ondernemen, innovatieve kracht	9
Inleiding	9
Aanpassing Europees landbouwbeleid	9
Herziening mestbeleid	10
Diergezondheid en dierenwelzijn	10
Biologische landbouw	11
Plantenziekten en gewasbescherming	11
Visserij	11
Kennis en innovatie	12
Veilig voedsel, bewuste keus	15
Inleiding	15
Toezicht op controle	15
Veterinair toezichtsnetwerk	16
Voedsel en Waren Autoriteit	16
Consumentenbeleid	16
Destructie	17
Vertrouwd platteland, verrassend perspectief	19
Inleiding	19
Plattelandsontwikkeling	19
Groene diensten	20
Recreatie en groen in en om de stad	20
Milieu: water en bodem	21
Herinrichting zandgebieden	22
Groene Hart	22
Nieuwe paden, vitale natuur	25
Inleiding	25
Ecologische Hoofdstructuur	25
Aanwijzing gebieden	27
Beschermde planten en dieren	27
Nationale landschappen	27
Wadden	27
De begroting in cijfers	29

Inleiding

Op de derde dinsdag in september presenteert het kabinet de voornemens voor het volgende kalenderjaar. Deze publicatie geeft in hoofdlijnen weer wat de plannen zijn op de beleidsterreinen landbouw, natuur en voedselkwaliteit.

De inhoud is gegroepeerd naar de vier hoofdthema's van LNV: Groen ondernemen, Voedsel, Platteland en Natuur. De tekst is gebaseerd op de beleidsagenda en begroting voor 2005. Op een aantal plaatsen is de tekst aangevuld met (voorbeelden van) prestaties en bedragen. De brochure sluit af met een samenvatting van de gehele LNV-begroting.

Groen ondernemen, innovatieve kracht

LNV wil de internationale concurrentiekracht van het agrobusinessleven versterken. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is daarbij uitgangspunt.

Meer aandacht voor milieu, dierenwelzijn én productkwaliteit biedt nieuwe marktkansen.

Om bij te dragen aan duurzaam ondernemerschap investeert LNV in onderzoek en innovatie. Onderwijs en voorlichting zorgen ervoor dat de resultaten voor iedereen beschikbaar zijn.

Groen ondernemen, innovatieve kracht

Inleiding

Voor de land- en tuinbouw is het noodzakelijk een omslag naar meer duurzaamheid te maken. Het uiteindelijke streven is het bereiken van een duurzaam en maatschappelijk geaccepteerd landbouwcomplex in 2030. Voor 2005 en 2006 staat bij LNV in dit kader onder andere op de agenda:

- regels in kaart brengen die de overgang naar duurzaam ondernemen belemmeren en deze vereenvoudigen of afschaffen
- vernieuwende ondernemers processteun en onderzoek op maat bieden
- de voortgang en inspanningen van alle betrokkenen monitoren en zichtbaar maken.

In het najaar van 2004 krijgt het debat over de toekomst van de intensieve veehouderij een vervolg en wordt de balans opgemaakt. De activiteiten van LNV in 2005 zullen in belangrijke mate afhangen van de initiatieven die maatschappelijke actoren nemen.

Aanpassing Europees landbouwbeleid

Kern van het nieuwe Europese landbouwbeleid is dat de EU financiële steun aan boeren niet meer koppelt aan de hoeveelheden gewassen of dieren, maar afhankelijk maakt van het naleven van regels op het gebied van milieu en natuur, dierenwelzijn en diergezondheid. Het nieuwe systeem wordt per 1 januari 2006 ingevoerd, in 2005 wordt verder gewerkt aan de voorbereiding daarvan.

Herziening mestbeleid

Nederland staat voor de opgave een mestbeleid te ontwerpen en te implementeren dat aan de eisen van de Europese Nitraatrichtlijn beantwoordt. Inmiddels is er duidelijkheid over de normstelling en de Europese vereisten voor de vormgeving van het nieuwe stelsel van gebruiksnormen. De invoering hiervan gebeurt vanaf 1 januari 2006. Het budget voor herziening van het mestbeleid bedraagt in 2005 € 15,8 mln, inclusief de kosten voor uitvoering en handhaving.

Diergezondheid en dierenwelzijn

Dierziektebestrijding moet gebaseerd zijn op methoden die maatschappelijk geaccepteerd zijn. In dat kader blijft LNV zich ook in 2005 inzetten voor aanpassing van het Europese non-vaccinatiebeleid.

De bestrijding van dierziekten is en blijft de eerste verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven. De kosten die hieraan verbonden zijn, worden dan ook zoveel mogelijk bij het bedrijfsleven in rekening gebracht. Dit geldt niet voor de kosten van dierziektebestrijding bij particulieren en de kosten van opsporing en toezicht; deze blijven voor rekening van de overheid.

financiering

LNV en het bedrijfsleven willen vóór 2005 de afspraken over de financiering van de dierziektebestrijding aangepast hebben, voor de periode van 1 januari 2005 tot 1 januari 2010. Van invloed op deze afspraken is onder andere de nieuwe mogelijkheid om vaccinatie in te zetten bij de bestrijding van mond- en klauwzeer (MKZ). Voor vogelpest (AI) is nog geen effectief vaccin beschikbaar. Bij een eventuele uitbraak daarvan moet nog steeds preventief worden geruimd.

monitoring

Eén van de belangrijkste risicofactoren in de bestrijding van een dierziekte-uitbraak is een lange periode tussen besmetting en ontdekking. Monitoring, bewaking en 'early warning' zijn van groot belang voor het zo vroeg mogelijk signaleren van een (potentiële) uitbraak. De bestaande monitoring wordt in 2005 aangepast en de LNV-crisisorganisatie wordt in 2005 verder verbeterd.

scrapie

In 2005 wordt een nieuw I&R-systeem voor runderen opgeleverd. Het aantal niet geregistreerde runderen moet dalen tot onder de 10 000. Per 1 juli 2005 worden de nieuwe I&R-voorschriften voor schapen en geiten geïmplementeerd. In het kader van het landelijk scrapie-fokkerijprogramma moet eind 2005 het grootste deel van de fokdieren ongevoelig zijn voor scrapie.

Instrument	Prestatie	Aantal
Identificatie & Registratie	Oplevering operationeel I&R systeem rund Implementatie I&R schapen en geiten Controle en handhaving I&R rund	5% van de houderijen
Basismonitoring	Bedrijfsbezoeken	1 000
	Telefonische consulten	11 000
	Secties	8 500

gezelschapsdieren

De inzet van LNV op het terrein van dierenwelzijn is een goed voorbeeld van een beleid gericht op 'zorgen dat' in plaats van 'zorgen voor'. Fokkers, verkopers, eigenaren en maatschappelijke organisaties worden nadrukkelijk op hun verantwoordelijkheden aangesproken. Uiteraard blijft de overheid zelf handelend optreden bij excessen. LNV organiseert een werkconferentie in het najaar van 2004 over het welzijn van gezelschapsdieren. Deze conferentie moet aangrijpingspunten opleveren voor verdere implementatie van de nieuw in te zetten lijn. Voor landbouwhuisdieren is en blijft het streven dat de gehouden dieren hun natuurlijk gedrag kunnen vertonen en de houderijsystemen zijn aangepast aan het dier, in plaats van het dier aan het houderijsysteem. De normstelling voor dierenwelzijn komt op EU-niveau tot stand.

Voor de verhoging van het diergezondheidsniveau, dierenwelzijn en de effectieve bestrijding van dierziekten is in 2005 € 18,5 mln. beschikbaar.

Biologische landbouw

De doelstelling van de Beleidsnota biologische landbouw 2001-2004 is: de ontwikkeling van een internationaal concurrerende duurzame sector, die midden in de samenleving staat en toonaangevend is in Europa. In de beleidsnota werd gekozen voor het stimuleren van de vraag naar biologische producten. Het beleid van de afgelopen jaren is geëvalueerd. Op basis van die evaluatie wordt het beleid voor de periode 2005-2007 bepaald. In het najaar 2004 gaat een nota hierover naar de Tweede Kamer. In het Hoofdlijnenakkoord heeft het kabinet eerder als ambitie uitgesproken dat in 2010 op 10% van de totale oppervlakte landbouwgrond biologisch wordt geteeld.

Omschrijving	Begroting 2004	Streefwaarde 2007	Streefwaarde 2010
% biologische landbouw (ha) op totale areaal landbouw	3% - 3,5%		10%
Aandeel biologisch in consumentenbestedingen	5%	5%	

Bron: LEI i.s.m. Stichting Skal.

De streefwaarden voor 2005 en verder zijn afhankelijk van besluitvorming over het vervolgsbeleid.

Het budget voor het bevorderen van biologische landbouw bedraagt in 2005 € 6,7 mln.

Plantenziekten en gewasbescherming

Nederland is kwetsbaar voor de insleep van ziekten en organismen die schadelijk zijn voor de gezondheid van planten. Dit kan grote gevolgen hebben voor de Nederlandse productie- en handelspositie. Daarom is in 2004 de inzet op dit beleids-terrein versterkt. In 2005 wordt een begin gemaakt met het beter en efficiënter organiseren van keuringen.

De overheid en enkele relevante maatschappelijke organisaties hebben in het Convenant gewasbescherming afgesproken samen een programma uit te voeren dat moet leiden tot meer duurzame gewasbescherming. Dit is een belangrijk onderdeel van de nota Duurzame gewasbescherming die het kabinet voorjaar 2004 aan de Tweede Kamer heeft aangeboden. Duidelijker dan voorheen zijn in het nieuwe beleid rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen vastgelegd. De noodzakelijke veranderingen kunnen alleen worden bereikt als ook maatschappelijke organisaties zich er medeverantwoordelijk voor voelen. Doelstellingen zijn:

- in 2010 is de milieubelasting t.o.v. 1998 met 95% verminderd; in 2005 met 75%
- in 2010 is het aantal knelpunten voor drinkwaterwinning uit oppervlaktewater t.o.v. 1998 met 95% verminderd; in 2005 met 50%
- in 2010 is de overschrijding van residunormen t.o.v. 2003 verminderd met 50%
- in 2010 voeren alle teeltbedrijven hun gewasbescherming en werkzaamheden in behandeld gewas uit conform een goedgekeurde risico-inventarisatie en -evaluatie.

doelstellingen

Het budget voor gewasbescherming bedraagt in 2005 € 4,5 mln.

Visserij

De visserij is in sociaal-economisch en cultureel opzicht waardevol voor Nederland. Het is dan ook belangrijk dat de visserijketen economisch rendabel blijft. Tegelijkertijd streeft LNV naar een visserij die de gevolgen voor het ecosysteem beperkt en daar zelf maatschappelijke verantwoordelijkheid voor neemt.

In een aantal situaties is vermindering van de vangstcapaciteit noodzakelijk. Dat kan als een aantal vissers vrijwillig stopt. LNV steunt dat proces: in 2005 is € 5 mln. beschikbaar voor vrijwillige sanering van de zeevisserij (vermindering met 2400 Bruto Ton) en € 1,9 mln. voor vrijwillige sanering van de IJsselmeervisserij (vermindering van de capaciteit met minstens 35%).

zee- en kustvisserij

De EU streeft enerzijds naar een biologisch verantwoord niveau voor de visbestanden, anderzijds naar een blijvend sociaal-economisch perspectief voor de visserijsector. Rigoureuze schommelingen in de toegestane vangsthoeveelheden zijn daarbij ongewenst. Daarom wordt in EU-verband gewerkt aan meerjarige herstelplannen voor visbestanden die onder druk staan (o.a. voor de Noordzeeschol). Dergelijke plannen geven de vissers zekerheid over de vangsthoeveelheden voor een reeks van jaren.

Het nieuwe EU-visserijbeleid stelt vermindering van de vlootcapaciteit niet verplicht. De verwachting is echter dat in de rondvis-, platvis- en garnalensegmenten van de vloot een aanhoudende behoefte aan capaciteitsvermindering blijft bestaan. Daarom wordt de mogelijkheid onderzocht om verplaatsing van vlootcapaciteit van het ene naar het andere segment toe te staan.

Om het zeemilieu te ontlasten, stimuleert LNV de ontwikkeling van milieuvriendelijker visserijtechnieken. Het gaat daarbij met name om het doorontwikkelen van de zogenaamde elektropulskor, die in 2005 in de praktijk zal worden getest. De komende jaren wordt fraude met motorvermogens van vissersschepen aangepakt door de introductie van niet-fraudegevoelige meetapparatuur.

viskweek

LNV stimuleert de ontwikkeling van de Nederlandse viskweeksector, maar stelt daarbij wel randvoorwaarden. Het accent ligt onder andere op welzijnsvriendelijke productie- en dodingsmethoden. De lijst van diersoorten die voor productie mogen worden gehouden, wordt uitgebreid met een aantal kansrijke vissoorten. Ook wordt een aantal noodzakelijke diergeneesmiddelen toegelaten.

Beleidsinstrument	Prestatie	Uitgaven (x € 1 mln.)
Vrijwillige sanering zeevisserij	Capaciteitsvermindering	5
Vrijwillige sanering IJsselmeervisserij	Capaciteitsvermindering	1,9
Innovatieprojecten pelagische visserij	Vermindering milieubelasting	1,0
Kustvisserij en viskweek		1,2
Mosselsector		0,15
Houderij- en welzijnsdossiers t.b.v. uitbreiding lijst voor productie te houden diersoorten	Aanbevelingen kweekvis	0,1
Opbouw gegevensbestand diergeneesmiddelen	Bepaling wachttijden	0,1

In 2005 is voor visserijbeleid op de LNV-begroting een budget beschikbaar van € 15,7 mln.

Kennis en innovatie

Het wetenschaps- en kennisbeleid van LNV is gericht op een kwalitatief hoogstaande kennisinfrastructuur voor de agrofoodsector, de natuur en het platteland. Er is meer regie gewenst op de kennisontwikkelingsagenda van overheid en bedrijfsleven voor het brede terrein van voeding en gezondheid. LNV zal zich

ervoor inzetten dat die sterkere regie tot stand komt. Totaal is voor kennis en innovatie in 2005 een budget van € 831 mln. beschikbaar.

Binnen het onderzoek dat LNV financiert, zijn er drie stromen: het fundamenteel onderzoek (kennisbasis), het beleidsondersteunend onderzoek en de wettelijke onderzoekstaken. Het onderzoeksprogramma sluit aan op de vier beleidsthema's van LNV.

	Kennisbasis	Beleids- ondersteunend onderzoek	Wettelijke onderzoeks- taken	Totaal
Groen ondernemen	8 mln.	67 mln.	14 mln.	89 mln.
Natuur	5 mln.	17 mln.	5 mln.	27 mln.
Platteland	4 mln.	5 mln.	-	9 mln.
Voedsel/ diergezondheid	10 mln.	5 mln.	32 mln.	47 mln.
Totaal	27 mln.	94 mln.	51 mln.	172 mln.

kennisbasisonderzoek

Nieuwe wetenschappelijke inzichten uit fundamenteel onderzoek zijn onontbeerlijk voor vernieuwingen en innovatie. LNV financiert daarom de Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO), als onderdeel van Wageningen UR. Daarnaast financiert LNV strategische speerpuntprogramma's bij andere kennisinstellingen en samenwerkingsverbanden. Het budget voor fundamenteel onderzoek (kennisbasis) is in 2004 van start gegaan met € 17 mln. In 2005 wordt dit verhoogd met € 4,1 mln. De uiteindelijke omvang van de kennisbasis zal € 35 mln. gaan bedragen in 2007.

beleidsondersteunend onderzoek

LNV verstrekt onderzoeksopdrachten aan publieke en private instellingen, ter ondersteuning van het beleid. In 2005 wil LNV inzetten op het beter benutten van onderzoeksresultaten, zowel door de overheid zelf als door het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. De voorgenomen fusie tussen de LNV-onderdelen Directie Wetenschap en Kennisoverdracht en Expertisecentrum draagt hieraan bij.

wettelijke onderzoekstaken

Bij de wettelijke onderzoekstaken gaat het om het nakomen van wettelijke onderzoeksverplichtingen en verplichtingen uit internationale verdragen. Het gaat daarbij om onderzoek naar diergezondheid, voedselveiligheid, visserij, natuur en milieu en genetische bronnen en om economische informatievoorziening. LNV stelt deze taken veilig door structurele financiering. Deze taken worden vastgelegd in uitvoeringsovereenkomsten. In 2005 is hiermee ruim € 51 mln. gemoeid.

onderwijs

Doel van het LNV-onderwijsbeleid is het waarborgen van kwalitatief goed 'groen' beroepsonderwijs en universitair onderwijs. Het groene onderwijs heeft van oudsher goede netwerken met het regionale midden- en kleinbedrijf. LNV gaat regionale innovatieprojecten van het groene onderwijs subsidiëren die passen binnen het LNV-beleid.

*Veilig voedsel,
bewuste keus*

Geen voedsel zonder boeren, tuinders en vissers. Zij zijn als producenten verantwoordelijk voor wat zij op de markt brengen. Daar zijn duidelijke regels voor, vastgesteld door het ministerie van LNV. Dat houdt ook toezicht op de naleving ervan. De consument wil veilig voedsel, dat op duurzame wijze wordt geproduceerd. Daarom vindt LNV dat de herkomst van ingrediënten eenvoudig te achterhalen moet zijn - voor de veiligheid. En dat de manier waarop voedsel wordt voortgebracht herkenbaar is - zo kan de consument een bewuste keuze maken.

Veilig voedsel, bewuste keus

Inleiding

LNV deelt met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) de verantwoordelijkheid voor voedselveiligheid; VWS vanuit de verantwoordelijkheid voor de volksgezondheid, LNV vanuit de verantwoordelijkheid voor voedselkwaliteit en -productie. Toekomstige ontwikkelingen, zoals verdergaande internationalisering, kunnen van invloed zijn op het te voeren voedselveiligheidsbeleid en de verantwoordelijkheidsverdeling tussen beide ministeries.

Een toelichting op de bestaande verantwoordelijkheidsverdeling tussen LNV en VWS wordt op korte termijn aan de Tweede Kamer gezonden. Verder komt er in het najaar van 2004 een gezamenlijke nota over de toekomst van het voedselveiligheidsbeleid.

Toezicht op controle

Een van de belangrijkste Europese verordeningen op het gebied van voedselveiligheid is de General Food en Feed Law. Deze wet eist van het bedrijfsleven dat het garandeert dat zijn producten voldoen aan de wettelijke eisen. In het kader van de verschuiving van 'zorgen voor' naar 'zorgen dat' stimuleert LNV verdergaande samenwerking in de keten, bijvoorbeeld in de vorm van ketengarantiesystemen. In dergelijke systemen wordt geregeld

- dat de ketenpartijen elkaar kunnen garanderen dat aan de wettelijke eisen is voldaan

- dat het productieproces transparant wordt, met name in de richting van de consument, en
- dat het hele productieproces door goedgekeurde private controle-instellingen wordt gecontroleerd.

De overheid blijft eindverantwoordelijk voor controle en handhaving. Waar keten-garantiestelsels door het bedrijfsleven zelf worden ontwikkeld, kan de overheid mogelijk overgaan van direct toezicht naar toezicht op controle. Dit kan in die situaties waarin het bedrijfsleven zelf zijn verantwoordelijkheid heeft genomen voor het opzetten van erkende bedrijfscontrolesystemen. Met deze werkwijze is zowel voor de overheid als voor het bedrijfsleven voordeel te behalen. Bedrijven die de controlesystemen goed op orde hebben, zullen minder vaak worden gecontroleerd, de overheid kan de beschikbare controlecapaciteit gerichter inzetten op de 'achterblijvers'.

Veterinair toezichtsnetwerk

In de EU wordt steeds meer de nadruk gelegd op het verkrijgen van inzicht in huidige en toekomstige risico's voor diergezondheid en voedselveiligheid. LNV gaat zich dan ook inzetten om een veterinair netwerk van de grond te krijgen, met als doel risicovermindering in de keten en verbetering van het toezicht op de naleving van de veterinaire voorschriften. In dit toezichtsnetwerk zijn de hoofdrolspelers de primaire bedrijven en de particuliere dierenartsen.

Voedsel en Waren Autoriteit

De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) werkt aan risicoreductie op het gebied van voedsel en consumentenproducten in relatie tot volksgezondheid, diergezondheid en dierenwelzijn. De VWA is opgericht om het vertrouwen van consumenten en burgers op een hoog niveau te houden.

organisatie

De VWA zal vanaf 1 januari 2006 volledig zijn geïntegreerd tot één organisatie. Hierdoor worden de toezichtstaken, die onder andere de gehele keten van voedselveiligheid beslaan, nog efficiënter en effectiever uitgevoerd.

risicobeoordeling

De VWA heeft onder andere tot taak bestaande en mogelijke toekomstige risico's voor de voedselveiligheid in kaart te brengen (risicobeoordeling). Voor deze taken van de VWA is de Wet Onafhankelijke Risicobeoordeling Voedsel en Waren Autoriteit in voorbereiding. Hiermee wordt de onafhankelijke status van de risicobeoordeling en de daarmee samenhangende advisering aan LNV en/of VWS vastgelegd. De VWA is voor Nederland het eerste contactpunt naar de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA).

In 2005 houdt de VWA zich voor LNV met onder andere de volgende onderwerpen bezig: roodvlees, levende dieren, export van dierlijke producten, dierenwelzijn, diervoeders, dierlijke bijproducten, aquacultuur, dierziekten, toezicht op controle en het watergehalte in pluimveevlees.

Consumentenbeleid

Het LNV-Consumentenplatform wordt ook in 2005 ingezet om een bijdrage te leveren aan de beleidsontwikkeling van LNV op het terrein van voedselveiligheid en voedselkwaliteit. Aan het platform nemen onder meer wetenschappers, trend-watchers, koks en consumentendeskundigen deel. Zij komen jaarlijks drie maal bijeen om het departement van adviezen te voorzien over actuele onderwerpen in de beleidsontwikkeling, vanuit het perspectief van de consument. Daartoe vindt voorafgaand aan de bijeenkomsten zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek onder verschillende groepen consumenten plaats. De uitkomsten hiervan worden meegenomen in de advisering.

Destructie

Herziening van het destructiebestel geeft ondernemers meer ruimte voor hun eigen verantwoordelijkheid om dierlijke bijproducten (slachtafval en kadavers) op een veilige en wellicht meer kosteneffectieve manier te verwerken. Met het oog daarop wordt gekeken naar de mogelijkheden van een versterkte marktwerking op het terrein van het verwijderen en verwerken van dierlijke bijproducten (project Herziening Destructiebestel). De huidige destructieregels kunnen dat nog in de weg staan. Op korte termijn ontvangt de Tweede Kamer concrete voorstellen voor de herziening van de destructiewet- en regelgeving. De uitvoering wordt in 2005 ter hand genomen.

Er komt ook een lange-termijnvisie op de medefinanciering van destructiekosten door de overheid. Die wordt in het najaar van 2005 aan de Tweede Kamer aangeboden. In afwachting daarvan blijft in 2005 de overheidsbijdrage op transport en verwerking van kadavers gehandhaafd.

In 2005 is een programmabudget van € 31,9 mln. beschikbaar voor voedselveiligheid, exclusief de bijdrage aan agentschappen.

*Vertrouwd platteland,
verrassend perspectief*

LNV streeft naar een platteland waar iedereen zich thuis voelt. LNV wil boeren goede economische perspectieven bieden. Zij beheren een groot deel van de ruimte. Ook moet het platteland aantrekkelijk en toegankelijk zijn voor bewoners en recreanten. LNV investeert daarom in de kwaliteit van landelijke gebieden. Diversiteit, leefbaarheid en culturele identiteit zijn hierbij kernbegrippen. Samen met alle betrokkenen zoekt LNV naar verrassende oplossingen om deze - soms tegenstrijdige - functies te combineren.

Vertrouwd platteland, verrassend perspectief

Inleiding

Met de Agenda Vitaal Platteland (AVP) heeft het kabinet voor het eerst een integrale visie gegeven op een vitaal platteland: economisch, ecologisch en sociaal-cultureel. Uitgangspunt van het plattelandsbeleid is 'decentraal wat kan; centraal wat moet'; het kabinet wil op hoofdlijnen sturen. Daarom is de Agenda Vitaal Platteland op hoofdlijnen geformuleerd en is het aantal doelen waarop gestuurd wordt fors teruggebracht. De uitwerking hiervan moet op gebiedsniveau plaatsvinden, zodat beter rekening kan worden gehouden met de sociaal-culturele en economische dimensies van de regio's. Om de provincies in hun regisseursrol te ondersteunen komt er één investeringsbudget voor het landelijk gebied (ILG).

Plattelandsontwikkeling

Eind juli 2004 heeft de Europese Commissie voorstellen gepresenteerd voor een nieuw 'plattelandskader', voor de periode 2007 tot en met 2013. Het Europese plattelandsbeleid richt zich op drie doelstellingen:

- verbetering van de concurrentiekracht van de landbouw
- verbetering van de kwaliteit van milieu, natuur en landschap op het platteland en
- verbrede plattelandsontwikkeling.

De Europese Commissie wil tegelijkertijd de uitvoering van het plattelandsbeleid belangrijk vereenvoudigen, onder andere door de vorming van een Europees Plattelandsfonds. Al deze doelstellingen sluiten op hoofdlijnen goed aan bij de prioriteiten van Nederland.

LNV werkt ondertussen aan het opstellen van een nieuw Plattelands Ontwikkelingsprogramma (POP) voor de periode na 2006, waarin de Europese steunmogelijkheden worden uitgewerkt. Dit ontwerp-POP 2007-2013 wil het kabinet rond de jaarwisseling 2005-2006 ter goedkeuring aan de Europese Commissie aanbieden.

Groene diensten

Het belangrijkste subsidie-instrument voor het beheer in het landelijk gebied is het Programma Beheer. Dit wordt verder uitgebouwd tot het nieuwe beheersinstrument Groene Diensten. Dat is dan niet alleen bestemd voor agrarische ondernemers, maar in principe voor elke economische actor die een extra bijdrage levert aan de kwaliteit van natuur en landschap, de recreatieve toegankelijkheid van het platteland en aan waterbeheer. LNV wil dit instrument per 2007 in kunnen zetten, in aansluiting op zowel de nieuwe Europese Kaderverordening Plattelandsontwikkeling als het hierop gebaseerde nieuwe Plattelands Ontwikkelingsprogramma (POP).

Recreatie en groen in en om de stad

Er is behoefte aan meer mogelijkheden voor dagrecreatie. LNV draagt daarom bij aan de realisatie van nieuwe recreatiegebieden: in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), in en om de stad, in de reconstructiegebieden en in nationale landschappen.

In de periode 1994-2013 wordt 15.891 ha recreatiegebied aangelegd in de buurt van steden. Verder wordt in de periode 2004-2010 492 ha recreatiegebied aangelegd in de buurt van nieuwe woonwijken met meer dan 5.000 woningen. In 2005 wordt hiervoor 360 ha grond verworven en 255 ha ingericht. LNV subsidieert daarnaast projecten die gericht zijn op het vergroten van de recreatiemogelijkheden en de bereikbaarheid van het Groene Hart vanuit de stedelijke gebieden (Regeling Kwaliteitsimpuls Groene Hart).

landelijk routenetwerk

LNV wil dat recreatiegebieden in de omgeving van steden goed bereikbaar zijn via wandel- en fietspaden. LNV subsidieert de realisatie van een landelijk, aaneengesloten routenetwerk voor wandelen, fietsen en varen. De lengte van het totale netwerk is ca. 13.000 km. Dit is bijna geheel gerealiseerd, maar er moet nog wel veel geïnvesteerd worden in de kwaliteit ervan. Deze kwaliteitsverbetering moet in de periode 2010 (wandelen, fietsen) tot 2012 (varen) klaar zijn. Voor 2005 is voorzien in een bijdrage voor kwaliteitsverbetering voor ongeveer 1.000 km, verdeeld over wandel-, fiets- en vaarroutes.

beheer recreatieve voorzieningen

LNV financiert het beheer van recreatiegebieden door Staatsbosbeheer en draagt bij aan de financiering van het beheer door rijksrecreatieschappen van de recreatiegebieden Midden-Delfland en Grevelingen. In 2005 bedraagt de oppervlakte in beheer:

- 217.015 ha (Staatsbosbeheer)
- 4.287 ha (recreatieschappen).

Instrument	Aantal prestaties	Totale uitgaven (x € 1 000)
Landelijke routenetwerken		1.610*
Wandelen	260 km	
Fietsen	464 km	
Varen	283 km	
Beheer recreatieve voorzieningen		23.172
Staatsbosbeheer	217.015 ha	
Midden-Delfland & Grevelingen	4.287 ha	
Versterking recreatiesector		2.040
Bevorderen kennis en deskundigheid	45 projecten	
Overige projecten	30 projecten	

* Exclusief bijdrage V&W voor vaarroutes

Milieu: water en bodem

Ons land staat voor de vraag hoe we de beschikbare bronnen - water, bodem, klimaat, ruimte en landschap - in de toekomst in goede staat kunnen houden. De milieudruk vanuit de landbouw neemt weliswaar af, maar er ligt nog steeds een behoorlijke opgave voor de vermindering van de milieubelasting. Het kabinet wil haalbare doelen stellen, die in Europees verband geharmoniseerd worden doorgevoerd.

De overheid staat de komende jaren voor de opgave om het watersysteem op orde te brengen. Voor de kwantiteitsproblemen is nieuw beleid ingezet: meer ruimte voor water, die vooral in het landelijk gebied moet worden gevonden. Tegelijkertijd is de waterkwaliteit van grond- en oppervlaktewater nog steeds niet voldoende. Voor de waterkwaliteit is de Europese Kaderrichtlijn Water leidend. Het kabinet werkt aan een grotere samenhang tussen het natuurbeleid (verdroging en natte natuur), het landbouwbeleid (watervoorziening en groene diensten), het mest- en gewasbeschermingsbeleid (waterkwaliteit) en het recreatiebeleid (schoon en toegankelijk).

Ook het bodembeleid is onderwerp van aandacht. Een gezonde bodem is de basis van een vitaal platteland. De Europese Commissie stelt een Europese bodemstrategie op. Daarbij wordt onder andere gekeken naar bodemverontreiniging, organische stoffen, bodembiodiversiteit en erosie. De verwachting is dat de Europese Commissie begin 2005 met voorstellen komt.

Herinrichting zandgebieden

De grote zandgebieden in de provincies Utrecht, Limburg, Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel worden heringericht (reconstructie). Hiermee kan een aantal zaken tegelijkertijd worden aangepakt, zoals het verbeteren van de bodemkwaliteit en het extensiveren van de melkveehouderij. Ook de realisering van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), de ruimtelijke kwaliteit van het landschap en uitbreidingsmogelijkheden van de recreatie zijn beleidsthema's in de reconstructie.

Het extra geld van het rijk voor de reconstructie wordt in deze kabinetsperiode vooral ingezet op

- de integrale aanpak van de verdrogings-, stikstof- en fosfaatproblematiek in en rond de grote natuurgebieden van de EHS
- duurzame landbouw: extensivering van de melkveehouderij en het concentreren van intensieve veehouderij in landbouwontwikkelingsgebieden en
- water: voldoende schoon water voor alle functies in het landelijk gebied.

gebiedsgerichte aanpak

Deze rijksdoelen worden aangevuld met regionale doelen, zodat onder regie van de provincies een samenhangende, gebiedsgerichte aanpak wordt gerealiseerd. Het beleid is erop gericht dat mensen en hun organisaties in het reconstructiegebied de ruimte krijgen en gestimuleerd worden samen concreet aan de slag te gaan. Het gaat immers om de toekomst van hun werk- en leefomgeving, van hun platteland.

Onder regie van de provincies worden twaalf reconstructieplannen uitgewerkt. In april 2004 is het eerste reconstructieplan (Limburg) goedgekeurd. In juli 2004 is over het bijbehorende uitvoeringsprogramma een 4-jarige bestuursovereenkomst afgesloten. In de loop van 2004 en de eerste helft van 2005 zullen de overige reconstructieplannen aan het rijk ter goedkeuring worden voorgelegd. Het rijk zal daarbij alle plannen toetsen aan het rijkskader voor reconstructie. De uitvoering van deze plannen zal in 2005 en 2006 geregeld worden. Voor reconstructie is in 2005 een budget beschikbaar van € 14 mln.

Groene Hart

Het kabinet werkt aan samenhang tussen projecten van verschillende departementen op het gebied van ruimtelijk beleid. Eén van deze programma's betreft het Groene Hart. LNV gaat dit coördineren. Dit zal in nauwe samenwerking met de bestuurders en betrokkenen in het Groene Hart gebeuren, aangezien de provincie de regierol op zich zal nemen voor de verdere ontwikkeling van het nationale landschap het Groene Hart.

Binnen het Groene Hart vraagt de problematiek van de veenweidegebieden bijzondere aandacht. Het behoud en de ontwikkeling van de westelijke veenweidegebieden vraagt ingrijpende keuzes voor beheer en inrichting. Alleen door een goed samenspel met de grondgebruikers en inzet van alle overheden kan een duurzaam landgebruik en een aantrekkelijk landschap voor de toekomst worden gerealiseerd.

Instrument	Aantal prestaties	Totale Uitgaven (x € 1 000)
Grootschalig groen		
Verwerving	360 ha	25.045
Inrichting	220 ha afgerond 2.190 ha onderhanden	17.653
Regionaal groen		
Kaderwet LNV projectbijdragen	35 ha	2.922
Groene Hart Impuls	35 Projecten	2.663

Nieuwe paden, vitale natuur

Meer natuur, vitale natuur. Daar staat LNV voor.

De belangrijkste pijler is de ontwikkeling van een netwerk van aaneengesloten natuurgebieden door het hele land (de Ecologische Hoofdstructuur). LNV zet zich in voor behoud van de rijkdom aan planten- en diersoorten. Wanneer die wordt bedreigd, grijpt LNV in. Daarnaast financiert LNV natuurontwikkeling. Samen met natuurorganisaties wil het ministerie nieuwe paden inslaan, om het contact tussen mens en natuur te verbeteren. Natuur om te beschermen én om van te genieten.

Nieuwe paden, vitale natuur

Inleiding

Het versterken van de biodiversiteit en het vergroten van de kwaliteit van de leefomgeving: dat is waar het in het natuurbeleid om draait. De realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in 2018 is hiervoor cruciaal. Het kabinet hecht veel waarde aan de totstandkoming van de EHS en heeft daarom extra geld uitgetrokken voor de realisatie ervan. In deze kabinetsperiode gaat het om € 700 mln. extra (voor de EHS en reconstructie samen) en vanaf 2008 om € 250 mln. per jaar extra.

Ecologische Hoofdstructuur

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) omvat belangrijke natuurgebieden en robuuste verbindingen tussen deze gebieden. Die robuuste verbindingen zijn als het ware de levensaders van de EHS. Zij maken het mogelijk dat bepaalde soorten van het ene gebied in het andere kunnen komen. Zonder de robuuste verbindingen is een goed functionerende EHS onmogelijk.

De EHS is onderdeel van een Europees ecologisch netwerk (Natura 2000) en bestaat uit verschillende soorten terreinen: bestaande en nieuw aan te leggen natuurterreinen, beheersgebieden, de Noordzee, grote wateren, rivieren en robuuste verbindingen.

Terreinsoort	Totale oppervlakte
Bestaande natuurterreinen	453.500 ha
Reservaten en natuurontwikkelingsgebieden	151.500 ha
Beheersgebieden binnen EHS	90.000 ha
Noordzee, grote wateren en rivieren	6.300.000 ha
Robuuste verbindingen	27.000 ha
Uitbreiding natte natuur	6.500 ha
Totaal	7.028.500 ha

agrarisch en particulier natuurbeheer

Grote delen van de geplande EHS zijn momenteel nog in particulier bezit, bijvoorbeeld als landbouwgrond. LNV wil dat veel van die gronden 'natuur' als belangrijkste functie krijgen. Dat gebeurt onder andere door agrariërs en particulieren te stimuleren aan natuurbeheer te gaan doen. Zo wordt tevens de maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur vergroot.

Het streven is om van het totale gebied dat EHS moet worden, 60% via aankoop van grond te realiseren en 40% via agrarisch en particulier beheer. Van die 40% moet 75% gerealiseerd worden via particulier natuurbeheer en 25% via agrarisch natuurbeheer. In 2005 wordt extra ingezet op communicatie om zowel agrariërs als particulieren te informeren over de mogelijkheden. Ook wordt meer samenhang gebracht in de regelgeving en subsidiemogelijkheden op dit terrein (Programma Beheer). In 2006 zal het kabinet evalueren hoe deze nieuwe koers in de praktijk uitpakt.

Het Milieu- en Natuurplanbureau onderzoekt de mogelijkheden voor het verbeteren van de samenhang van de EHS. Op basis van de uitkomsten gaat LNV overleggen met de provincies hoe hier in de komende periode verder uitwerking aan kan worden gegeven. Herbegrenzing van delen van de EHS is een van de mogelijkheden.

natuurdoelen

In 2018 is de EHS afgerond. Wat de kwaliteit van de EHS betreft stuurt het Kabinet op het realiseren van 27 soorten natuur (natuurdoelen). Op de landelijke natuurdoelenkaart is aangegeven waar in Nederland de realisatie van de verschillende natuurdoelen wordt nagestreefd. Eind 2005 wordt de kaart in overleg met provincies en beheerders definitief vastgesteld. Ook na 2005 kunnen echter nieuwe (beleids) ontwikkelingen in de kaart worden opgenomen.

Voor verwerving en inrichting van droge EHS is in 2005 een budget van € 106,2 mln. beschikbaar, voor de verwerving en inrichting van natte EHS een budget van € 24,8 mln.

Voor het beheer van de EHS is in 2005 een budget beschikbaar van € 154 mln. (inclusief nationale parken en inclusief de rijksbijdrage aan Staatsbosbeheer).

Omschrijving	Streefwaarde 2005
Uitbreiding beheer droge natuur exclusief particulier natuurbeheer	3 000 ha
Uitbreiding particulier natuurbeheer	800 ha
Uitbreiding beheer natte natuur	850 ha
Uitbreiding agrarisch natuurbeheer	22 000 ha

Aanwijzing gebieden

De komende jaren (2005-2008) wordt de Vogel- en Habitatrichtlijn verder uitgevoerd. De aanwijzingsbesluiten voor de Habitatrichtlijngebieden worden opgesteld, de instandhoudingsdoelstellingen voor de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden worden concreet gemaakt en er worden beheerplannen opgesteld. Uitgangspunt is het voldoen aan de internationale verplichtingen. Het kabinet staat echter wel een pragmatische aanpak voor ogen. Het zal de voor nationale afwegingen beschikbare beleidsruimte benutten. Er wordt de komende periode extra geïnvesteerd in communicatie over de implementatie van de richtlijnen met betrokken partijen.

Beschermde planten en dieren

Het doel van het beleid voor soortenbescherming is zeker stellen dat soorten die van nature in Nederland voorkomen in een 'duurzame staat van instandhouding' verkeren of komen te verkeren. Voor veruit de meeste soorten is die duurzame staat momenteel gewaarborgd, maar circa 3% van de circa 36.000 bekende soorten in Nederland heeft speciale aandacht nodig. In 2005 wordt daarom gestart met de uitvoering van het Werkprogramma Impuls Soortenbeleid. Onderdeel van dit werkprogramma is een nieuw Meerjarenplan Soortenbescherming, waarin de samenwerking tussen verschillende partijen in concrete maatregelen en afspraken wordt vastgelegd.

ganzen en smienten

In 2005 wordt verder uitvoering gegeven aan het Beleidskader Faunabeheer. Daarbij gaat het om duurzaam beheer van ganzen en smienten en om een ombuiging van de sterk stijgende uitgaven voor schadevergoeding. De monitoring en evaluatie van het beleid wordt in 2005 gestart. Ook wordt in 2005 het beleid voor beheer en bestrijding van niet-inheemse soorten die schadelijk (kunnen) zijn voor de duurzame instandhouding van inheemse plant- en diersoorten verder vormgegeven.

Nationale landschappen

Voor behoud en versterking van waardevolle landschappen heeft de rijksoverheid een bijzondere verantwoordelijkheid. Daarom is het rijk in de nationale landschappen medefinancier van de aanleg en het beheer van karakteristieke landschapselementen en recreatieve voorzieningen. LNV en VROM stellen in de periode 2005 – 2007 daarvoor een bedrag van € 30 mln. beschikbaar. De toegankelijkheid van Nationale Landschappen wordt verbeterd door onder andere de aanleg van wandel- en fietspaden en parkeervoorzieningen.

Wadden

Op 28 juni 2004 heeft het kabinet zijn reactie op het advies 'Ruimte voor de Wadden' aan de Tweede Kamer aangeboden. Het kabinet trekt € 500 mln. uit voor aanvullende investeringen in de Waddenzee en het Waddengebied. Dit geld wordt verdeeld over de onderwerpen natuurherstel en -ontwikkeling, vermindering van bedreigingen, duurzame economische ontwikkeling en kennisinfrastructuur. Het kabinet stelt het investeringsplan voor het zomerreces van 2005 vast.

De mechanische kokkelvisserij wordt per 1 januari 2005 niet langer toegestaan in de Waddenzee. Op korte termijn wordt een plan opgesteld voor beëindiging ervan. Een commissie zal advies uitbrengen over de hoogte van de schadevergoeding. Het kabinet wil afspraken maken met de mosselsector over de ontwikkeling van alternatieve bronnen van mosselzaad. Daarmee kan de sector zich minder afhankelijk maken van de natuurlijke dynamiek en kunnen op een termijn van 10 tot 15 jaar delen van het ecosysteem in de Waddenzee extra worden ontzien.

De begroting in cijfers

Ten opzichte van de oorspronkelijke begroting 2004 nemen de uitgaven in de begroting van 2005 per saldo met € 61,2 mln. toe.

De verhoging bestaat vooral uit € 50 mln. extra budget voor de uitvoering van EU-beleid (voor het voldoen aan de Nitraatrichtlijn van de EU, voor de uitvoering van het hervormde Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en verplichte uitvoering en handhaving van diverse nieuwe EU-verordeningen). Daarnaast is er meer budget beschikbaar voor destructieuitgaven (per saldo € 15,4 mln.) en is er € 9,8 mln. overgeheveld van VROM naar LNV voor de subsidiëring van gebiedsgericht beleid. De loon- en prijsbijstelling leidt tot een toename van € 24,7 mln.

Tegenover deze verhoging staat onder andere een verlaging op het artikel verwerving EHS (-€ 22 mln.). Dit is mogelijk door de grondverwerving voor de EHS niet rechtstreeks uit de begroting te financieren, maar gebruik te maken van leningen. De leningen worden aangegaan en afgelost door buiten de overheid staande terreinbeherende organisaties. Daarnaast zijn uitgaven op het gebied van duurzame landbouw, intensieve veehouderij en kwaliteit EHS naar latere jaren verschoven (-€ 17,0 mln.). Ook vindt er een overheveling plaats aan V&W in verband met natte natuur (-€ 10,3 mln.).

Programma-budgetten 2005 LNV-begroting (uitgaven x € 1000)			
Beleidsartikel	Operationele doelstelling	Totaal operationele doelstelling	Totaal beleidsartikel (inclusief apparaat)
1. Versterking landelijk gebied			279 881
	1.11 Gebiedenbeleid	64 916	
	1.12 Kwaliteitsimpuls zandgebieden/reconstructie	14 006	
	1.13 Landelijk Natuurlijk	53 654	
	1.14 Groen in en om de stad	50 243	
	1.15 Realisering gevarieerde recreatiemogelijkheden in het landelijk gebied	33 686	
	1.16 Internationaal Natuurlijk	2 214	
2. Realisatie van de EHS (verwerving en inrichting)			149 154
	2.11 Verwerving droge EHS	74 004	
	2.12 Verwerving natte EHS	11 563	
	2.13 Inrichting droge EHS	32 217	
	2.14 Inrichting natte EHS	13 281	
3. Realisatie van de EHS (beheer)			173 293
	3.11 Beheer van de EHS	153 968	
4. Economisch perspectiefvolle agroketens			66 475
	4.11 Versterking concurrentiekracht agrofoodcomplex	6 419	
	4.12 Herstructurering veehouderij	4 857	
	4.13 Herstructurering glastuinbouw en duurzaam gebruik energie	23 401	
	4.14 Herstructurering visserij	6 929	
5. Bevorderen duurzame productie			182 792
	5.11 Bevorderen biologische landbouw	6 714	
	5.12 Vermindering milieubelasting door gebruik van dierlijke mest en mineralen binnen milieunormen	17 274	
	5.13 Een duurzamer gewasbeschermingspraktijk	4 515	
	5.14 Verbetering dierenwelzijn	342	
	5.15 Ecologisch duurzame visserij	8 723	
6. Voedselveiligheid, voedselkwaliteit en diergezondheid			93 108
	6.11 Bewaking en verhoging van diergezondheidsniveau en effectieve bestrijding van dierziekten	18 207	
	6.12 Bevorderen van de veiligheid van voedsel ten behoeve van de consumentenbescherming en de stimulering van voedselkwaliteit	31 870	
7. Kennisontwikkeling en innovatie			205 997
	7.13 Kennisbasis	26 551	
	7.14 Beleidsondersteunend onderzoek	123 588	
	7.15 Wettelijke onderzoekstaken	51 450	

Beleidsartikel	Operationele doelstelling	Totaal operationele doelstelling	Totaal beleidsartikel (inclusief apparaat)
8. Kennisvoorziening			561 501
	8.11 Voorzieningen groen onderwijs	561 501	
9. Kennisverspreiding			63 506
	9.16 Vakdepartementaal onderwijsbeleid	29 694	
	9.17 Algemeen onderwijsbeleid	24 800	
	9.18 Voorlichting	8 400	
Totaal LNV-begroting (inclusief apparaat en niet-beleidsartikelen)			1 976 292

Colofon

Uitgave

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Bezuidenhoutseweg 73
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Vormgeving

IFA Bedrijfsuitgeverij

Druk

Van Marken Delft Drukkers
september 2004

Meer informatie?

Infotiek, tel. (070) 378 4062
Internet, www.minlnv.nl

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit